

Василь Губарець

Редактор і переклад

Основи видавничої роботи
з відтвореними текстами

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту філології та масових комунікацій
Відкритого міжнародного університету розвитку людини
«Україна»*

УДК 808.2+81'25

ББК 81.2-7

Г 93

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту філології та масових комунікацій Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
(Протокол №29 від 22.06.2010 р.)*

Рецензенти:

Махінов В.М. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу Інституту філології та масових комунікацій Університету «Україна»;

Пономарів О.Д. – доктор філологічних наук, професор кафедри мови і стилістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Чілачава Р.Ш. – доктор філологічних наук, професор, заслужений діяч мистецтв України.

Губарець Василь

Г 93 **Редактор і переклад.** Основи видавничої роботи з відтвореними текстами : навчальний посібник /В. Губарець. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. – 176 с.

ISBN 978-966-10-2345-0

У посібнику подано суть та основні принципи редакторської роботи з текстами різних видів перекладної літератури, розкрито найважливіші редакційно-видавничі вимоги до перекладача і відтворених ним текстів. Значне місце у книзі відведено мовностилістичним засадам, практичним рекомендаціям та порадам, порівняльному аналізу перекладної книжкової продукції, випущеної видавництвами України.

Книга орієнтована на фахівців видавничої справи, редакторів і перекладачів, студентів-філологів і видавців та журналістів.

УДК 808.2+81'25

ББК 81.2-7

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.

© Губарець В., 2012

© Навчальна книга – Богдан,
майнові права, 2012

ISBN 978-966-10-2345-0

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ 1. Перекладна література як суспільна потреба:	
суть, значення, перспективи розвитку в Україні	9
З історичних глибин українського перекладацтва	9
Продиктоване духовними потребами нації	12
Європейські орієнтири для перекладацької справи в Україні	15
Переклади та переспіви: спільні й відмінні риси	17
Розвиток української перекладної літератури та її перспективи	20
Розділ 2. Зміст та основні засади редакторської роботи	
з перекладною літературою	25
Визначення авторів творів та добір текстів для перекладу й публікації	25
У центрі уваги – ідея та головна думка авторського твору	28
Естетичні якості, стилістика перекладного тексту	30
Інтерпретація авторських текстів перекладачем і редакційно- видавничий процес	33
Індивідуальна манера перекладача і стиль автора оригіналу	36
Розділ 3. Види редагування перекладної літератури	41
Переклади поетичних творів – найскладніший вид підготовки тексту до друку	41
Основні принципи редагування перекладів художньої прози	45
Робота видавничого редактора над перекладними творами драматургії	47
Редакторська підготовка перекладів наукової та науково- популярної літератури	51
Редагування перекладних текстів публіцистики, есеїстики	54
Розділ 4. Редакційно-видавничі вимоги до перекладача	
і відтворених ним чужомовних текстів	59
Відтворення змісту – найважливіша умова якості перекладного тексту	59
Послідовність дотримання в перекладах художньої форми першотвору	62

Рациональне використання підрядника в перекладацькій та редакторській роботі	65
Вичерпність і повнота добору перекладачем лексичного матеріалу для відтворюваного тексту	68
Робота з рукописом перекладача та відображення в ньому індивідуальних особливостей авторського тексту й манери інтерпретатора	71

Розділ 5. Особливості редагування різних видів перекладної літератури	77
Переклади ліричних творів: способи та методи спільної роботи перекладача і видавничого редактора	77
Специфіка редагування перекладних творів літератури для дітей	81
Особливості перекладу й редагування епічних та інших фольклорних текстів	83
Редагування перекладних творів сатири й гумору	87
Редакторська підготовка перекладів балад і поем	90

Розділ 6. Українська школа редакторсько-перекладацької роботи	95
Іван Франко – перекладач і редактор	95
Святе Письмо: його українські перекладачі та видавничі редактори	98
За взірцями перекладацької практики неокласиків	102
Уроки Миколи Лукаша і Григорія Кочура	106
Сучасні методи української редакторсько-перекладацької справи	110

Розділ 7. Мовностилістичні засади відтворення та редагування іншомовних текстів	115
Редакторський аналіз мови першотвору і перекладеного тексту	115
Засоби мовностилістичного відтворення іншомовних текстів	118
Зміст і стиль першотвору в прозових перекладах	121
Труднощі та проблеми передачі фразеологізмів	124
Місце архаїзмів, діалектизмів, неологізмів у перекладах та редакторська робота з ними	127

Розділ 8. Втрати при відтворенні тексту й редакторська	
допомога перекладачеві	133
Основні причини втрат перекладного тексту	133
Калькування і буквализм у перекладах зі споріднених мов	136
На перехрестях краси і спотворень поетичних текстів	139
Чим відгукуються в перекладах власні імена й назви	141
Долаючи пастки мовних стихій	144
Розділ 9. Практика редагування перекладної літератури	
у періодичних виданнях	149
Авторський актив перекладачів у журналах і газетах:	
формування та виховання	149
Редагування та публікація перекладних текстів на сторінках газет. . .	152
Редакторська підготовка до друку перекладної літератури	
в журнальних виданнях	154
Перекладні тексти у спеціалізованих періодичних виданнях	
і редакторська робота з ними.	157
Від журнальних публікацій – до збірок перекладів	160
Висновки	165
Список використаної літератури	167

ВСТУП

В усі часи перекладна література була не лише важливим містком єднання народів, слугувала надійною опорою порозуміння між різними цивілізаційними культурами, а й давала людині змогу безпосереднього входження у світи нових ідей, художніх образів, високих моральних цінностей. Уже період давньоукраїнського літературного розвитку позначений потужністю перекладних текстів: відомо, що із збережених півтори тисячі рукописів XI–XIV століть понад дев'яносто відсотків становлять переклади або різного роду переробки. Йдеться як про тексти релігійного спрямування, за допомогою яких утверджувалося християнство, так і про твори світського характеру. Еволюцію української літературної мови можна найкраще побачити і зрозуміти через хронологічно послідовну публікацію безпосередньо пам'яток перекладної літератури. Переживаючи лихоліття азіатських навал, бездержавності в царській і радянській «тюрмі народів», існування та збереження нації вирішальною мірою забезпечував розвиток української мови й літератури, у тому числі її перекладний потенціал.

Вагомі відомості, глибокі знання, оригінальний художньо-мистецький досвід, здобуті в результаті численних відтворень чужомовних текстів, завжди живодайно впливали на інтелектуальний рівень, творчі можливості того чи іншого народу. Для українців важливими, конче необхідними були і залишаються всі типи мовного спілкування за допомогою перекладу. Однак сучасну видавничу справу і журналістику цікавить, насамперед, переклад писемний, кожен з видів якого відзначається жанрово-стильовими особливостями текстів. Та особливо складними й відповідальними є переклади художніх творів, зокрема, поетичних, прозових, драматичних, у тому числі літератури для дітей, сатири та гумору, публіцистики.

Випуск у світ перекладних творів художніх, наукових, навчальних, дитячих видань потребує не лише високоякісного відтворення кожного оригіналу, а й значних зусиль, спрямованих на їх редакторську підготовку. З усіх видів цієї роботи саме редагування перекладної літератури займає великий обсяг і вважається чи не найскладнішим етапом загальної підготовки рукопису до друку. Хто ж може бути тією осо-

бою, яка бере на себе відповідальність за донесення до читача в повному обсязі відтвореного оригіналу, здатною забезпечити всебічну допомогу перекладачеві та необхідний контроль за дотриманням багатьох важливих умов практики?

Редактор і переклад... Поєднання цих понять має багато складових, від реалізації яких значною мірою залежить успіх видавничого проєкту, презентація читачеві конкретного твору зарубіжного автора. Далеко не кожному редакційному працівникові можна довірити рукопис з перекладним твором, який зумів би надати йому повноправну путівку в життя. Для цього потрібно мати одночасно багато фахових якостей, насамперед, добре володіти мовою оригіналу і мовою перекладу, глибоко знати й розуміти закони та принципи відтворення іншомовних текстів, а також пройти спеціальну підготовку, набути досвід редагування подібних рукописів.

Тому завданням навчального посібника «Редактор і переклад. Основи видавничої роботи з відтвореними текстами» є розкриття основних засад, форм і методів редакторської роботи, подання визначальних принципів і найважливіших видавничих вимог до перекладних рукописів. Водночас його автор аналізує історичний досвід редакторської підготовки до друку перекладних текстів, знайомить з принципами роботи найдосвідченіших представників української школи редакторсько-перекладацької майстерності, зосереджує увагу читача як на видах редагування перекладної літератури, так і на його особливостях, мовностилістичних засадах цього процесу, втратах при відтворенні іншомовного тексту й конкретних методах редакторської допомоги перекладачеві. Окремий розділ присвячено практиці редагування перекладної літератури в періодичних виданнях – у газетах та журналах.

Від старанної й відповідальної редакторської роботи над підготовкою перекладного тексту до друку залежить багато, але далеко не все. Основна ноша залишається за тим, хто береться за відтворення авторського оригіналу і спроможний продемонструвати при цьому творчу винахідливість, особливе відчуття слова, різноманітних аспектів нормативних явищ і мовних стихій, письменницьких несподіванок, новацій. Тільки в поєднанні таланту перекладача і таланту редактора з'являється досконало відтворений текст, який із вдячністю сприйме читач.

успішно скористався Петро Тимочко при перекладі з німецької поеми Йоганна-Вольфганга Гете «Герман і Доротей» (видавництво «Академія»): композиційно складений з дев'яти частин, твір захоплює точністю розміру, адекватністю авторських картин людських страждань, терпіння і мук, а ще – справді потужними можливостями української лексики, фразеології. По суті, маємо справу із засвоєним досвідом, цінними уроками Максима Рильського, закладеними ще відтвореною з французької поемою Франсуа Вольтера «Орлеанська діва». Уроки ці стосуються не лише версифікаторської майстерності, а й уміння засобами інтерпретації передавати і зберігати дух першотвору, а часом добиватися й більшого – розкривати його динаміку, внутрішні пружини, заглиблюючись в авторські таємниці сюжетотворення.

Багато важливого можна спостерігати при уважному вивченні перекладів поем з близькоспоріднених мов – польської, російської, білоруської, словацької та деяких інших. Йдеться про особливі труднощі, пов'язані зі знанням першотворів великою кількістю читачів, відтворенням фразеологізмів, вживанням наголосів, використанням образної системи. Справді бездоганним і, можна сказати, зразковим є переклад з польської Максима Рильського поеми Адама Міцкевича «Пан Тадеуш», що неодноразово випускалася різними видавництвами. А ось до відтворень поем деяких російських авторів видавничі редактори мали б виявляти більше вимогливості, надаючи професійну допомогу перекладачам у дотриманні адекватності в змістових деталях, поетичних образах, збереженні форми першотвору. Саме цього не вистачило Івану Пучку при перекладі поеми Сергія Єсеніна «Анна Снегіна» (видавництво «Дніпро»). Допускаючи без особливих потреб широку заміну авторських деталей («ягоды» на «горіхи», «победы» на «звитяги», «трость» на «ковіньку», «отвратительный» на «зухвалий», «чинно» на «сумлінно» і т.п.), інтерпретатор безпідставно в кількох місцях порушує форму поеми (ламає розмір і ритм, ліквідує присвяту), недбало ставиться до римувань, милозвучності фрази.

Видавцям важливо також враховувати ту обставину, що множинність перекладів ніхто не забороняв і в цьому немає жодного сенсу, а тому сьогодні й у майбутньому можливе збільшення варіантів відтворень тієї чи іншої поеми. Приміром, поему Михайла Лермонтова «Демон» ще наприкінці ХІХ ст. перекладав (а згодом друкував кілька

разів у зібраннях творів) Михайло Старицький. Уже в середині минулого століття її українською мовою відтворив (і також друкував у різних книгах та зібраннях творів) Володимир Сосюра. Порівнюючи їх, можна зробити висновок стосовно того, що в найдавнішому перекладі, хоча й виконаному добрим знавцем української мови, людиною, яка відчувала її красу і вміла це використовувати в своїй творчості, з точки зору нинішнього дня помітно чимало невправностей, невдалих неологізмів на кшталт: «баранчастії», «чорнії», «погожую», неприродність вживання наголосів до великої кількості слів. Звичайно, це можна пояснити тогочасною неусталеністю правописних норм, але тільки певною мірою: перекладачеві навіть за тих умов необхідно було орієнтуватися на кращі зразки мовної практики. Відповідь на цю проблему дав своїм відтворенням лермонтовського тексту Володимир Сосюра, який не лише зумів зберегти форму і зміст «Демона», його образну систему, а й застосував чимало елементів власної оригінальної поетики, продемонстрував високу професійну майстерність при переході від одного до другого віршових розмірів, збереження природності та мелодійності поеми.

Питання для самостійної роботи та семінарських занять

1. Які особливості притаманні редагуванню перекладу ліричних творів?
2. Чим характеризуються основні вимоги підготовки до друку різних видів перекладної лірики?
3. У чому полягає специфіка редагування перекладних творів для дітей?
4. Які практичні рекомендації видавничого редактора можуть надаватися інтерпретаторові казок?
5. Чим позначена редакторська підготовка до друку перекладних епічних творів?
6. Що важливо зберігати у перекладах фольклорних творів при видавничій роботі з підготовки їх до виходу в світ?

7. Як здійснюється редакторський аналіз перекладних творів сатири й гумору?
8. У чому полягають редакційно-видавничі принципи роботи з перекладними текстами сатиричних творів?
9. Які найважливіші риси перекладу балад слід враховувати при підготовці їх до друку?
10. З чим пов'язані труднощі при відтворенні та публікації поем зарубіжних авторів?

Рекомендована література до теми

- Англійські народні казки. [Текст]. – К.: Веселка, 1980. – 150 с.
- Гете Й.-В. Фауст. Лірика. [Текст]. – К.: Веселка, 2001. – 478 с.
- Єсенін Сергій. Поезії. [Текст]. – К.: Дніпро, 1975. – 247 с.
- Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Навчальний посібник. [Текст]. – К.: Юніверс, 2003. – 279 с.
- Пісня про Роланда. Давньофранцузький епос. [Текст]. – К.: Либідь, 2003. – 190 с.
- Рембо Артюр. П'яний корабель. Поезії. [Текст]. – К.: Дніпро, 1995. – 221 с.
- Сузір'я французької поезії. Антологія. Том перший. [Текст]. – К.: Дніпро, 1971. – С. 80–87.
- Узбецькі народні казки. [Текст]. – К.: Веселка, 1975. – 127 с.
- Франко І. Я. Зібрання творів у п'ятдесяти томах [Текст]. – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 10. – С. 145.
- Франс Анатоль. Твори в п'яти томах. [Текст]. – К.: Дніпро, 1977. – Т. 4. – С. 554.

83. Чередниченко О. І. Про мову і переклад: мова в соціокультурному просторі, переклад як міжкультурна комунікація. [Текст]. – К.: Либідь, 2007. – 247 с.
84. Чижевський Д. І. Філософські твори у чотирьох томах. [Текст]. – К.: Смолоскип, 2005. – Т. 2. – С. 43–56.
85. Чопик Б. Г. Транскрипція англійських назв українською мовою. [Текст]. – К.: Мовознавство. – 1991. – №1. – С. 18–22.
86. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ сторіччя. Історико-естетичний нарис. [Текст]. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. – 360 с.
87. Шевченко і світ. Літ.-крит. статті. [Текст]. – К.: Дніпро, 1989. – 316 с.
88. Янко Н. А. Шекспір Вільям. Король Лір. Переклад В. Барки. [Текст]. – Штутгарт: На горі, 1969. – 300 с.
89. Шекспір Вільям. Твори в шести томах. [Текст]. – К.: Дніпро, 1984–1986. – Т. 1–6.
90. Шмігер Т. Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя. [Текст]. – К.: Смолоскип, 2009. – 312 с.

Губарець Василь Васильович – доцент Інституту філології та масових комунікацій Університету «Україна», заслужений журналіст України.

Народився в селі Лука-Мелешківська Вінницького району Вінницької області. Закінчив факультет журналістики Львівського державного університету імені Івана Франка.

Працював у вінницьких і київських періодичних виданнях. Був головним редактором газети «Пробудження» Шевченківської райдержадміністрації м. Києва, журналу «Друк і книга» Української асоціації виробників поліграфічної продукції, заступником генерального директора видавництва «Молодь». Очолював відділи управління в Міністерстві національностей та міграції, Міністерстві інформації, працював виконавчим директором Української асоціації виробників поліграфічної продукції.

У роки незалежності обирався депутатом Шевченківської районної, Київської міської рад.

Автор книг «Одвертість», «Вітрила бригантин», «Співучий берег», «Лінія тепла», «Обличчям до тебе», «Повертайтеся, ластівки», науково-популярних видань «Скарбами землі зігрітий», «Із чарівних комор підземелля», «Світ, який не повинен загинути» (у співавторстві з І.А. Падалкою), а також навчальних посібників «Преса і книги діаспори», «Видавнича справа і текстологія», «Редактор і переклад», «Довкілля в Україні і людський фактор».

Навчальне видання

ГУБАРЕЦЬ Василь Васильович

РЕДАКТОР І ПЕРЕКЛАД

**Основи видавничої роботи
з відтвореними текстами**

Навчальний посібник

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактори *Олеся Грабець, Надія Бульчак*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Технічний редактор *Оксана Чучук*
Комп'ютерна верстка *Ірини Демків*

Підписано до друку 07.02.2012. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Galleon. Умовн. друк. арк. 10,23. Умовн. фарбо-відб. 10,23.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м.Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48
E-mail: publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com, www.bohdan-books.com

ISBN 9789661023450

9 | 789661 | 023450